

**ΙΔΡΥΜΑ ΜΑΡΑΓΚΟΠΟΥΛΟΥ ΓΙΑ ΤΑ
ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ (ΙΜΔΑ)**

Η Μ Ε Ρ Ι Δ Α

**ΓΙΑ ΤΗΝ 65Η ΕΠΕΤΕΙΟ ΤΗΣ
ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗΣ ΔΙΑΚΗΡΥΞΗΣ
ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
«ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ
ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ»**

Τετάρτη 11 Δεκεμβρίου 2013

πρωί : 10.30 π.μ. – 2.00 μ.μ. και

απόγευμα : 6.00 μ.μ. – 9.00 μ.μ.

**«Αίθουσα Ευρώπη», Νομική Βιβλιοθήκη
Μαυρομυιάλη 23, Αθήνα**

Έλσα Σταματοπούλου, Εισαγωγικές σημειώσεις

**Οικουμενική Διακήρυξη Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (10 Δεκεμβρίου 1948) :
το βασικό μεταπολεμικό κείμενο επιστροφής της ανθρωπότητας στη
Δημοκρατία και στο σεβασμό των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ανάμεσα στα
οποία το δικαίωμα στην παιδεία**

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αξιότιμη Κυρία Πρόεδρε του Ίδρυματος Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, Καθηγήτρια Κυρία Αλίκη Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου,

Αξιότιμε Διευθυντή του Ίδρυματος, Κύριε Σπυρίδωνα-Ηρακλή Ακτύπη,

Αξιότιμε Πρόεδρε της σημερινής συζήτησης, και αγαπητέ φίλε και πρώην συνάδελφε στα Ηνωμένα Έθνη, Κύριε Σωτήρη Μουσούρη,

Φίλες και φίλοι,

Θα ήθελα να συγχαρώ θερμά το Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου για την διοργάνωση της σημερινής ημερίδας για την 65^η αυτή επέτειο της Οικουμενικής Διακήρυξης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και να ευχαριστήσω για την φιλική πρόσκληση.

Τέτοιες επετειακές εκδηλώσεις είναι ιδιαίτερα χρήσιμες σε δύσκολες συγκυρίες, όπως αυτές που διανύει η χώρα μας σήμερα: μας βοηθούν να πάρουμε κριτική απόσταση, να αναλύσουμε τα προβλήματα της πολιτείας και της κοινωνίας και να αναζητήσουμε μονοπάτια προς το μέλλον, εμπνεόμενες και εμπνεόμενοι από την ιστορική αυτή Οικουμενική Διακήρυξη Δικαιωμάτων του Ανθρώπου—που είναι ένα πάντα ζωντανό κείμενο.

Το θέμα «εκπαίδευση και Δικαιώματα του Ανθρώπου» είναι ευρύτατο και οι πλούσιες εισηγήσεις που είναι στο πρόγραμμά μας για σήμερα είναι βέβαιο ότι θα θίξουν πολλές του πλευρές.

Στην σύντομη εισήγησή μου θα επικεντρωθώ σε δύο σημεία:

Πρώτον: στην διεθνή σημασία της Οικουμενικής Διακήρυξης για το δικαίωμα στην εκπαίδευση και το πώς έχει εξελιχθεί η κατανόηση και το περιεχόμενο, αυτού του δικαιώματος ανα τις δεκαετίες μετά τον Β' ΠΠ, ποιά ταμπού έσπασε και ποιές δυνατότητες έδωσε στις κοινωνίες;

Και δεύτερον: τί σημαίνει ειδικά, η, τί πρέπει να σημαίνει το δικαίωμα στην μόρφωση και ποιό το περιεχόμενό του στην Ελλάδα του σήμερα;

A. Διεθνής σημασία της Οικουμενικής Διακήρυξης

Η Οικουμενική Διακήρυξη δεν έδωσε κάποιον τυπικό ορισμό της δημοκρατίας.

Αν και η χώρα μας αναφέρεται ως το λίκνο της δημοκρατίας και η Ευρώπη, και γενικότερα η Δύση, επαίρονται ότι αυτήν θεραπεύουν, πολλοί στοχαστές έχουν αποδείξει, μεταξύ τους και ο Αμάρτυα Σεν¹, ότι η δημοκρατία δεν ήταν ούτε είναι αποκλειστικό πολιτισμικό ιδεολογικό προνόμιο και φαινόμενο της Δύσης. Η

¹ Αμάρτυα Σεν, Ταυτότητα και Βία: η Ψευδαίσθηση του Πεπρωμένου, μετάφραση από τα Αγγλικά, 2012, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα.

δημοκρατία είχε και έχει σημασία και έχει εξασκηθεί κι εξασκείται με πολλούς τρόπους σε διάφορους μη δυτικούς πολιτισμούς.

Όμως, από το 1948 και μετά που υιοθετήθηκε η Οικουμενική Διακήρυξη Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, μπορούμε να πούμε ότι ο τρόπος που εξελίχθηκε, ερμηνεύτηκε κι αφομιώθηκε η Διακήρυξη αυτή από την διεθνή κοινότητα των κρατών καθώς και από τις κοινωνίες των πολιτών, μπορούμε να πούμε λοιπόν ότι αποτελεί την Magna Carta της ουσιαστικής δημοκρατίας, όπως την καταλαβαίνουμε σήμερα. Δηλαδή, το σύνολο των άρθρων της Οικουμενικής Διακήρυξης αποτελεί την μεταπολεμική νέα ιδεολογία για το τί είναι δημοκρατία.

Σε μία τέτοια επετειακή συνάντηση, καλό είναι να θυμόμαστε και πάλι ότι η υιοθέτηση της Οικουμενικής Διακήρυξης αποτέλεσε επανάσταση στο Διεθνές Δίκαιο γιατί ανήγαγε το άτομο και ομάδες ανθρώπων στις οποίες αναγνωρίζονται δικαιώματα (όπως πχ αυτόχθονες λαοί) σε υποκείμενα Διεθνούς Δικαίου. Που θα πει ότι τα άτομα και οι ομάδες δεν υπόκεινται πλέον στην απόλυτη διάθεση//στην απόλυτη κυριαρχία του Κράτους (όπως παλιά του ηγεμόνα), αλλά πλέον το Κράτος ελέγχεται για την συμπεριφορά του απέναντι στα άτομα και στις συλλογικότητες από τις διακρατικές συμφωνίες και σχέσεις που έχουν να κάνουν με τα ανθρώπινα δικαιώματα. Δηλαδή το Κράτος πρέπει να λογοδοτεί για την συμπεριφορά του.

Θα ήθελα να αναφερθώ στο Προοίμιο και στο άρθρο 26 της Οικουμενικής Διακήρυξης

Το Προίμιο λέει μεταξύ άλλων:

«Επειδή η αναγνώριση της αξιοπρέπειας, που είναι σύμφυτη σε όλα τα μέλη της ανθρώπινης οικογένειας, καθώς και των ίσων και αναπαλλοτρίωτων δικαιωμάτων τους αποτελεί το θεμέλιο της ελευθερίας, της δικαιοσύνης και της ειρήνης στον κόσμο.

«Επειδή η παραγνώριση και η περιφρόνηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου οδήγησαν σε πράξεις βαρβαρότητας, που εξεγείρουν την ανθρώπινη συνείδηση, και η προοπτική ενός κόσμου όπου οι άνθρωποι θα είναι ελεύθεροι να μιλούν και να πιστεύουν, λυτρωμένοι από τον τρόμο και την αθλιότητα, έχει διακηρυχθεί ως η πιο υψηλή επιδίωξη του ανθρώπου.

«Επειδή έχει ουσιαστική σημασία να προστατεύονται τα ανθρώπινα δικαιώματα από ένα καθεστώς δικαίου, ώστε ο άνθρωπος να μην αναγκάζεται να προσφεύγει, ως έσχατο καταφύγιο, στην εξέγερση κατά της τυραννίας και της καταπίεσης.

...

« Η Γενική Συνέλευση

«Διακηρύσσει ότι η παρούσα Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου αποτελεί το κοινό ιδανικό στο οποίο πρέπει να κατατείνουν όλοι οι λαοί και όλα τα έθνη, έτσι ώστε **κάθε άτομο και κάθε όργανο της κοινωνίας**, με τη διακήρυξη αυτή διαρκώς στη σκέψη, να καταβάλλει, με **τη διδασκαλία και την παιδεία**, κάθε προσπάθεια για να αναπτυχθεί ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των ελευθεριών αυτών, και να εξασφαλιστεί προοδευτικά, με εσωτερικά και διεθνή μέσα, **η παγκόσμια και αποτελεσματική εφαρμογή τους**, τόσο ανάμεσα στους λαούς των ιδίων των κρατών μελών όσο και ανάμεσα στους πληθυσμούς χωρών που βρίσκονται στη δικαιοδοσία τους.»[δική μου έμφαση].

Δηλαδή εδώ βλέπουμε αμέσως απ' την αρχή της Οικουμενικής Διακήρυξης, ότι η διδασκαλία και η παιδεία είναι κλειδί για την εφαρμογή του όλου οράματος της Διακήρυξης. Κι ότι παροτρύνει η Οικουμενική Διακήρυξη να χρησιμοποιούνται η διδασκαλία και η παιδεία από κάθε άτομο κι από κάθε όργανο της κοινωνίας—προφανώς και από το Κράτος—ώστε να γίνουν σεβαστά τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Στο Άρθρο 26, που έχει να κάνει με το δικαίωμα στην εκπαίδευση διατυπώνεται το εξής:

«1. Καθένας έχει το δικαίωμα στην εκπαίδευση. Η εκπαίδευση πρέπει να παρέχεται δωρεάν τουλάχιστον στη στοιχειώδη και βασική βαθμίδα της. Η στοιχειώδης εκπαίδευση είναι υποχρεωτική. Η τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση πρέπει να εξασφαλίζεται για όλους. Η πρόσβαση στην ανώτατη παιδεία πρέπει να είναι ανοικτή σε όλους, υπό ίσους όρους, ανάλογα με τις ικανότητές τους.»

Και τώρα στην παράγραφο 2 διαβάζουμε για το περιεχόμενο της εκπαίδευσης

«2. Η εκπαίδευση πρέπει να αποβλέπει στην πλήρη ανάπτυξη της ανθρωπίνης προσωπικότητας και στην ενίσχυση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιακών ελευθεριών. Πρέπει να προάγει την κατανόηση, την ανεκτικότητα και τη φιλία ανάμεσα σε όλα τα έθνη και σε όλες τις φυλές και τις

θησκευτικές ομάδες, και να ευνοεί την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων των Ηνωμένων Εθνών για τη διατήρηση της ειρήνης.»²

Πολλά έχουν γίνει από το 1948 σε διεθνές και εθνικό επίπεδο ώστε να προωθηθεί το δικαίωμα στην μόρφωση και η μόρφωση για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Ας πω μόνο εδώ ότι την μόρφωση για τα ανθρώπινα δικαιώματα την εννοούμε πιά με την ευρεία της έννοια. Μιλάμε δηλαδή για μιά μόρφωση που αλλάζει την στάση ζωής, τον τρόπο ζωής—και η Κυρία Μαραγκοπούλου θα μιλήσει αργότερα γι' αυτό. Μιλάμε για το πώς να δημιουργήσουμε μιά κουλτούρα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπου τόσο το Κράτος και οι φορείς του, όσο και οι άνθρωποι μεταξύ τους, εσύ κι εγώ, θα ορίζουμε την συμπεριφορά μας μεταξύ μας και προς το κοινωνικό σύνολο με βάση την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, δηλαδή τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Κι όταν συζητάμε για εκπαίδευση ως προς τα ανθρώπινα δικαιώματα, εννοούμε τόσο την τυπική εκπαίδευση, αρχίζοντας από το σχολείο, αλλά και την μη τυπική εκπαίδευση, δηλαδή μέσω των μέσων ενημέρωσης, και πρωτοβουλιών σε επίπεδο γειτονιάς και τοπικό επίπεδο γενικότερα. Τέλος εννοούμε ότι «εκαπαιδευόμενοι» στα ανθρώπινα δικαιώματα, δεν είναι φυσικά μόνο τα παιδιά και οι νέοι, αλλά όλοι στην κοινωνία, και προφανώς και τα όργανα του Κράτους που έχουν ιδιαίτερες ευθύνες για την προώθηση και εφαρμογή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως πχ η αστυνομία, το δικαστικό σώμα, οι βουλευτές και άλλοι.

Είναι πολύ ενδιαφέρουσες οι διάφορες πρωτοβουλίες του ΟΗΕ στον τομέα αυτόν, όπως π.χ. η ανακήρυξη της Διεθνούς Δεκαετίας για την Μόρφωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, και η προώθηση «Πόλεων Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων», όπου όλοι μαζί, δημόσιοι φορείς και κοινωνία πολιτών συνεργάζονται πάνω σε μιά πλατφόρμα που θα προωθεί συγκεκριμένα μέτρα (υπάρχουν πάνω από 20 τέτοιες «Πόλεις ΑΔ» στον κόσμο και κάποτε ονειρευτήκαμε με φίλους πώς θα μπορούσαμε να πάρουμε μιά τέτοια πρωτοβουλία στην πόλη μας, την Αθήνα).

Περνώντας στο δεύτερο μέρος αυτής της εισήγησης θα ήθελα να θέσω το ερώτημα

² Η παράγραφος 3 λέει ότι: «Οι γονείς έχουν κατά προτεραιότητα το δικαίωμα να επιλέγουν το είδος της παιδείας που θα δοθεί στα παιδιά τους.»

Β. Τι σημαίνει για την Ελλάδα του σήμερα τόσο το δικαίωμα στη μόρφωση όσο και το περιεχόμενό της;

Για να γίνουμε συγκεκριμένοι, φυσικά αρχίζουμε από την κατάθεση των προβλημάτων. Επίσης μεθοδολογικά αρχίζουμε από το να κυττάμε τις πιο ευάλωτες ομάδες—**αυτή είναι η μεθοδολογία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων**. Και πρέπει να είμαστε κριτικοί τόσο προς τους κρατικούς και διεθνείς φορείς που είναι υπεύθυνοι για την προώθηση και εφαρμογή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Κυβέρνηση και Τρόικα), αλλά και αυτοκριτικοί, σαν κοινωνία.

Είναι πέρα από τα όρια αυτής της εισαγωγής να επιχειρήσω κάποια λεπτομερή επισκόπηση της κατάστασης του δικαιώματος στην μόρφωση—εξάλλου άλλοι ομιλητές σήμερα θα κάνουν εισηγήσεις με τέτοια στοιχεία. Ξέρουμε όμως όλοι πόσο υποφέρει η παιδεία στην Ελλάδα της ανθρωπιστικής κρίσης, όταν σχολεία κλείνουν³ ή αποδυναμώνονται, κι όταν τα ποσά που διατίθενται για την παιδεία εξακολουθούν να φθίνουν.

Απ' την άλλη, αν είμαστε αυτοκριτικοί, θα δούμε ότι υπάρχει τεράστια έλλειψη κουλτούρας ανθρωπίνων δικαιωμάτων και διαλόγου στην κοινωνία μας, δεν ακούμε ο ένας τον άλλον, σαν να μας διακατέχει ένα είδος αυταρχισμού, σαν να μην έχουμε καμιά διέθεση να καταλάβουμε την συνομιλήτρια ή να μας καταλάβει ο συνομιλητής. Στον δημόσιο χώρο αυτό είναι θεατό καθημερινά στην τηλεόραση. Και βρήκε ένα απ' τα πιο δραματικά του απόγεια την επάυριο της δολοφονίας του νεαρού έφηβου Γρηγορόπουλου, όπου το σύνολο του πολιτικού κόσμου απευθυνόταν με ξύλινη γλώσσα στους νέους και τους λοιπούς διαμαρτυρόμενους συνανθρώπους μας—σε μία γλώσσα που δεν μπορούσε να αγγίξει τον άλλον, γιατί αυτοί που την χειρίζονταν είχαν ξεχάσει πώς να επικοινωνούν...

Πως όμως εκφράζεται στην χώρα μας το κενό παιδείας σαν κενό δημοκρατίας;

³ Παραδείγματος χάριν, το Δημοτικό Σχολείο που ιδρύθηκε στο ορεινό χωριό Ψάρι Κορινθίας το 1827, έκλεισε το 2011, παρά τον ικανό αριθμό παιδιών (το Ψάρι τυχαίνει να είναι το χωριό καταγωγής του πατέρα μου κι έχω παρακολουθήσει το θέμα από κοντά).

Θάθελα να παρουσιάσω αυτό το κομμάτι της εισήγησής μου, όχι τόσο σαν προσωπική τοποθέτηση, αλλά σαν ερωτήσεις/προκλήσεις για συζήτηση που παίρνουν κριτική απόσταση στο θέμα του δικαιώματος στη μόρφωση στην χώρα μας, και μάλιστα στην μόρφωση για τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Πολλά τα ερωτηματικά γύρω μας. Αναρρωτιέμαι παραδείγματος χάριν τί μάθημα πήραν οι 57 μαθητές που επισκέφτηκαν την Βουλή πρόσφατα και είδαν μόνο 10 βουλευτές στην αίθουσα.

Αναμετρώντας το φαινόμενο της Χρυσής Αυγής που μας απασχολεί όλους, αναρρωτιέμαι γιατί καθυστέρησε τόσο η πολιτεία και η κοινωνία να αρχίσουν να το αντιμετωπίζουν; Παρά τα χρήσιμα ποινικά και νομοθετικά μέτρα που ξεκίνησαν, πώς βλέπουμε την μεσοπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη αφύπνηση και δράση που θα σιγάσει και θα προλάβει τέτοια φαινόμενα;

Ίσως τέτοια ερωτήματα γίνουν πίο ανάγλυφα, αν τα δούμε μέσα απ' τα μάτια δύο παιδιών:

Πρώτα ας πλησιάσουμε **το παιδί του μετανάστη και του Ρομά.**

Κατά πόσον βλέπει η πολιτεία (και η Τρόικα , ας προσθέσω), οι σχολικοί φορείς κι όλοι εμείς, το δικαίωμα του παιδιού του μετανάστη σαν ανθρώπινο δικαίωμα, που δεν συνδέεται με τον αν οι γονείς του παιδιού έχουν η όχι χαρτιά; Κατα πόσο μετράει για τους κρατικούς και Τροϊκανούς φορείς ότι το δικαίωμα αυτό περιέχεται, εκτός από την Οικουμενική Διακήρυξη, **και** στην Συνθήκη για τα Δικαιώματα του Παιδιού που έχει επικυρώσει η Ελλάδα (και όλες οι Ευρωπαϊκές χώρες);

Καθώς μπαίνουμε στην τάξη μαζί με το παιδί του μετανάστη και του Ρομά, αναρρωτιέμαι πώς το περιεχόμενο της παιδείας που προσφέρεται ενισχύει την διαπολιτισμική γνώση και αλληλοκατανόηση και καταπολεμά τον ρατσισμό;

Ποιά είναι άραγε τα μέτρα και οι μέθοδοι διδασκαλίας ώστε το παιδί αυτό να μη εσωτερικεύει τον ρατσισμό και να μην οδηγηθεί στο περιθώριο, την χαμηλή αυτοεκτίμηση η την απώθησή του κι έξοδό του απ' το σχολείο;

Πώς πρέπει ο γονιός να μιλήσει στο παιδί του που έχει συμμαθητές παιδιά μεταναστών;

Γιατί ο δημοσιογράφος στην τηλεόραση δεν πρέπει να ρωτάει «Εγώ, Κύριε Τάδε μου, δεν είμαι ρατσιστής, αλλά πώς ανεχτήκατε ένα ξανθό αγγελούδι σε κοινότητα τσιγγάνων;»

Τώρα ας πλησιάσουμε το δεύτερο παιδί, **τον έφηβο του σήμερα**, το παιδί αυτό που δεν έζησε τον Ναζισμό και τον φασισμό στο πετσί του, που δεν έζησε τις ανελεύθερες περιόδους των δεκαετιών του '50 και του '60 και που δεν έζησε την δικτατορία των συνταγματαρχών 1967-1974, ώστε να μάθει πράγματα από τις εμπειρίες του. Δεν είχε καν γεννηθεί όταν η Ελλάδα υπέφερε στην δίνη εκείνων των γεγονότων.

Είναι ένα παιδί που έχει δει το σχολείο του να συρρικνώνεται, που στο σπίτι ακούει για την οικονομική ανέχεια της οικογένειας και που από παντού ακούει ότι οδεύει προς την «χαμένη γενιά» της ανεργίας και της μετανάστευσης.

Ανοίγει την τηλεόραση αυτό το παιδί κι αν τύχει και πέσει στις λεγόμενες «ειδήσεις», θα δει ανθρώπους να μιλάνε στα παράθυρα όπου ο ένας καλύπτει την φωνή του άλλου, κι όλοι μαζί του δημοσιογράφου κι ο δημοσιογράφος την δική τους... κι αναρρωτιέται το παιδί «κι εμένα ποιός θα μ'ακούσει;». Κι αν αυτό το παιδί έζησε τα γεγονότα της δολοφονία του Γρηγορόπουλου, που πρόσφατα τιμήσαμε την επέτειό της, ξαναθυμάται ότι το τραγικό εκείνο γεγονός και η έκρηξη θυμού που ακολούθησε, αντιμετωπίστηκαν με μία γλώσσα ξύλινη από τους πολιτικούς παράγοντες της χώρας μας, μία γλώσσα που δεν άγγιζε, όχι μόνο τα παιδιά, αλλά και κανέναν μας—γιατί ο διάλογος είχε προ πολλού καταχωνιαστεί στην κοινωνία μας.

Αν αυτό το παιδί το πλησιάσει η Χρυσή Αυγή, πώς θα ξέρει τί αντιπροσωπεύει η οργάνωση αυτή; Ποιός τον δίδαξε ιστορία, για το τί είναι ο ναζισμός κι ο φασισμός και τί είναι δικτατορία; Πώς αυτό το παιδί θα αναπτύξει την κριτική σκέψη και θα αυτονομηθεί, ώστε να μην άγεται και να μην φέρεται;

Μπορούμε να κρατάμε αυτό το παιδί στο σκοτάδι, σαν πολιτεία, σαν σχολείο, σαν μέσα ενημέρωσης, σαν οικογένεια και σαν κοινωνία;

Δεν είμαστε υπεύθυνοι μαζί να φιάξουμε τις συνθήκες ώστε αυτό το παιδί να καταλάβει βαθιά τί είναι ανθρώπινα δικαιώματα και δημοκρατία –κι έτσι βέβαια να κατανοήσει τί είναι Χρυσή Αυγή;

Και πώς θα μάθει αυτό το παιδί-ο αυριανός ενεργός πολίτης, να διακρίνει και να κρίνει με διαύγεια και χωρίς φόβο αν τα μέτρα μιας κυβέρνησης ή μιάς τρόικας ξεπερνάνε το κατώφλι των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και καταπατούν την ανθρωπίνη αξιοπρέπεια—όπως εξάλλου έχουν δηλώσει για την περίπτωση της χώρας μας ο Ειδικός Εισηγητής του Συμβουλίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ για το θέμα του χρέους, και πρόσφατα ο Επίτροπος Ανθρωπίνων δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης, Νιλς Μούιζνιεκς; Δεν θα θέλαμε αυτός ο αυριανός πολίτης να μπορεί να ξεχωρίσει τί είναι δημοκρατία, ή τί φταίει για την έλειψή της στην χώρα μας ή στους Ευρωπαϊκούς θεσμούς, όπως τονίζει ο Ετιέν Μπαλιμπάρ⁴;

Πως μπορούμε να αφήσουμε αυτά τα παιδιά μόνα τους;

Τέλος επιτρέψτε μου μερικές σκέψεις σαν επίλογο.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Έχει γίνει αρκετή κριτική στους Έλληνες από έξω και το πιο σημαντικό από εμάς του ίδιους για το τί έφταιξε και το τί φταίει για την «δική μας κρίση», την κοινωνική, την πολιτική, την πολιτισμική και τέλος την οικονομική. Ένα ερώτημα είναι, έχουμε εμείς οι ίδιοι εφαρμόσει την κριτική συνείδηση (που πρέσβευαν οι πρόγονοί μας,) παίρνοντας δηλαδή απόσταση για να δούμε τον εαυτό μας στον καθρέφτη, να κάνουμε την αυτοκριτική μας;

Η αγραμματοσύνη και η άγνοια, μπήκαν βαθειά στην κουλτούρα μας, γύρω στις εποχές της μεταπολιτευτικής «ευμάρειας» που εγκαθίδρυσε τον καταναλωτισμό σαν υπέρτατη αξία. Αυτή η κουλτούρα ενισχύθηκε από την συνεχιζόμενη τραγική κι εγγληματική μη καλλιέργεια της κριτικής σκέψης στα σχολεία. Ο συνδυασμός αυτός της άγνοιας και της έλλειψης κριτικής σκέψης, μαζί με την απαξίωση κρατικών, ακαδημαϊκών, θρησκευτικών και κοινωνικών θεσμών λειτούργησε σαν οδοστρωτήρας, σβήνοντας σε νεώτερες γενιές, και όχι μόνο, τα βασικά αντανakλαστικά διάκρισης μεταξύ του τί είναι δημοκρατικό και τί φασιστικό, τί είναι διαμαρτυρία και τί ακροδεξιά βία που υποσκάπτει τα πάντα. Και τελικά οδήγησε σε αποξένωση και αποδυνάμωσή μας σαν κοινωνίας.

⁴ Ομιλία 18/12/2012, Αθήνα, στα πλαίσια των Κρίση-μων Σεμιναρίων, <http://www.koinonia-demo.gr/2012/12/>

Οι ιστορίες χάνονται, παραποιούνται, ενίοτε θαύονται, κρύβονται, κατασκευάζονται και ανασκευάζονται. Πολλές φορές, ίσως τις περισσότερες, οι κρατούντες κηρύττουν την ιστορία που εκείνοι ορίζουν ως επίσημη κι όπου πολλά επιλεκτικά αποσιωπούνται κι επιβάλλονται. Κι έτσι αλλοτριώνονται οι άνθρωποι σαν άτομα και αποξενώνεται η κοινή συνείδηση μιάς κοινωνίας, από το ίδιο της το παρελθόν. Και πώς μπορούν οι άνθρωποι να προχωρήσουν στο μέλλον όταν αγνοούν το παρελθόν;

Στοχαστές, παλιοί και σύγχρονοι, έχουν μιλήσει για την τεράστια σημασία που έχει για τους λαούς, για τις κοινωνίες, το να ξαναανακαλύπτουν, να επικοινωνούν και να παίρνουν στα χέρια τους την ιστορία τους. Θεωρούν μάλιστα ότι η συνειδητοποίηση από μια κοινότητα της ιστορίας της είναι το απαραίτητο βήμα για να συνειδητοποιήσει η κοινότητα τη δύναμή της και να χειραφετηθεί, προτάσσοντας το δικό της όραμα και αξίες με αυτοπεποίθηση.

Η κριτική συνείδηση, που πρέσβευαν και οι Αρχαίοι⁵, είναι ένα κοινωνικοπολιτικό μορφωτικό εργαλείο που κάνει τους ανθρώπους να εξετάζουν κριτικά την ιστορική και κοινωνική τους κατάσταση, δηλαδή να «διαβάζουν τον κόσμο». Ο σκοπός της κριτικής συνείδησης είναι οι άνθρωποι να ενεργούν σαν υποκείμενα στην δημιουργία μιας δημοκρατικής κοινωνίας⁶.

* * *

Έτσι λοιπόν σήμερα, στην 65^η επέτειο της Οικουμενικής Διακήρυξης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ξαναεμπνεόμαστε από το όραμά της και ξανακυττάμε την δημοκρατία μας, την κοινωνία μας και το δικαίωμα στη μόρφωση με κριτικό και φρέσκο νου.

⁵ Οι Αρχαίοι Έλληνες ήταν οι πρώτοι που όρισαν την ουσία της κριτικής συνείδησης καθώς οι φιλόσοφοι ενθάρρυναν τους μαθητές τους να αναπτύξουν την ικανότητα να παίρνουν απόσταση από ανθρώπους και φύση και να τους δουν σαν αντικείμενα σκέψης και κριτικής ώστε να ψάξουν το νόημα και τη σημασία τους.

⁶ Wikipedia, http://en.wikipedia.org/wiki/Paulo_Freire. Ο Πάολο Φρέϊρε, Βραζιλιανός παιδαγωγός και συγγραφέας του 20^{ου} αιώνα. Ο Φρέϊρε αναπτύσσει τις σκέψεις αυτές στα βιβλία του *Η Παιδαγωγική των Καταπιεσμένων* και *Μόρφωση για Κριτική Συνείδηση*.

Και τελειώνω με απόσπασμα από μία συνέντευξη του Κορνήλιου Καστοριάδη πριν απ' τον θάνατό του το 1997⁷, που θα μπορούσε να θεωρηθεί προφητική-καθώς είναι εξαιρετικά επίκαιρη και τώρα:

«Μπορούμε [όμως] να πούμε ότι όλα αυτά τα επέβαλαν στον ελληνικό λαό ερήμην του ελληνικού λαού; Μπορούμε να πούμε ότι ο ελληνικός λαός δεν καταλάβαινε τι έκανε; Δεν ήξερε τι ήθελε, τι ψήφιζε, τι ανεχόταν; Σε μια τέτοια περίπτωση αυτός ο λαός θα ήταν ένα νήπιο. Εάν όμως είναι νήπιο, τότε ας μη μιλάμε για δημοκρατία. Εάν ο ελληνικός λαός δεν είναι υπεύθυνος για την ιστορία του, τότε, ας του ορίσουμε έναν κηδεμόνα. Εγώ λέω ότι ο ελληνικός λαός -όπως και κάθε λαός- είναι υπεύθυνος για την ιστορία του, συνεπώς, είναι υπεύθυνος και για την κατάσταση, στην οποία βρίσκεται σήμερα.

.....

«Δεν δικάζουμε κανέναν. Μιλάμε για ιστορική και πολιτική ευθύνη. Ο ελληνικός λαός δεν μπόρεσε έως τώρα να δημιουργήσει μια στοιχειώδη πολιτική κοινωνία. Μια πολιτική κοινωνία, στην οποία, ως ένα μίνιμουμ, να θεσμισθούν και να κατοχυρωθούν στην πράξη τα δημοκρατικά δικαιώματα τόσο των ατόμων όσο και των συλλογικοτήτων.

.....

«Και η ευθύνη, για την οποία μίλησα, εκφράζεται με την ανευθυνότητα της παροιμιώδους φράσης: «εγώ θα διορθώσω το ρωμέικο;».

-Ναι, κύριε, εσύ θα διορθώσεις το ρωμέικο, στον χώρο και στον τομέα όπου βρίσκεσαι.»

⁷ Κορνήλιος Καστοριάδης, «Η Ελληνική ιδιαιτερότητα – από τον Όμηρο στον Ηράκλειτο», Εκδόσεις Κριτική (2003).

